MTANDAO WA WATETEZI WA HAKI ZA BINADAMU TANZANIA (THRDC)

NOVEMBER 2018

UCHAMBUZI WA SHERIA YA MASHIRIKA YASIYO YA KISERIKALI (MAREKEBISHO) KANUNI ZA MWAKA, 2018

UMEFANYWA NA WANACHAMA WA MTANDAO WA WATETEZI WA HAKI ZA BINADAMU TANZANIA

WACHAMBUZI

Dkt. Rugemeleza Nshala
Wakili John Seka
Wakili Jeremiah Mtobesya
Onesmo Olengurumwa
Wakili Jones Sendodo
Wakili Fulgence Massawe

1.0 Utangulizi

Tarehe 12 Oktoba, 2018, Mheshimiwa, Ummy Mwalimu, Mbunge, Waziri wa Afya, Maendeleo ya Jamii, Jinsia, Wazee na Watoto katika kutumia mamlaka yake chini ya kifungu cha 38 cha Sheria ya Mashirika yasiyo ya Kiserikali alisaini Sheria ya Mashirika yasiyo ya Kiserikali (Marekebisho) Kanuni za mwaka, 2018 ambayo baadaye ilichapishwa katika Gazeti la Serikali la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania tarehe 19.10.2018] kama GN. Na. 609 ya Mwaka 2018.

GN hii ilitolewa ili kusomwa pamoja na Kanuni za Mashirika yasiyo ya Kiserikali za mwaka 2004 [GN. Na. 152/2004]. Sheria mpya iliyoanzishwa kimsingi imeanzisha kipengele kipya (kifungu) kwenye Sheria ya mwaka 2004 ambayo sasa inajulikana kama Sehemu ya IV yenye kichwa cha UWAZI WA KIFEDHA NA UWAJIBIKAJI. Sheria mpya pia imeanzisha njia ndefu ya makosa ambayo yanaweza kufanywa na mashirika yasiyo ya kiserikali na wasimamizi wake wa ofisi.

1.1 Ushiriki wa wadau

Sekta pana ya kiraia na mashirika yasiyo ya kiserikali yana jukumu muhimu katika kuchochea maendeleo ya kijamii, kiuchumi na kiutamaduni katika jamii yetu. Kushiriki kwao katika ngazi ya kitaifa, ya mipaka ya nje ya nchi na ya kikanda katika nyanja zote za maendeleo, kukuza ufahamu, uundaji wa sera, mipango, usimamizi, utekelezaji, ufuatiliaji na tathmini ya miradi mbalimbali hufanya ushiriki wao katika uamuzi wowote unaoathiri maslahi yao hata muhimu zaidi.

Ili kuhakikisha ushiriki unaofaa, unaohusishwa na ufanisi wa asasi za kiraia katika awamu zilizotaja hapo juu, kuna haja ya kuhusisha asasi za kiraia kikamilifu katika mchakato wa kufanya maamuzi.

Mnamo mwaka 2001, Serikali ya Tanzania ilianzisha Sera ya Taifa ya Mashirika yasiyo ya Kiserikali (NGOs). Sera ililenga "kuimarisha udhibiti binafsi, uwazi na uwajibikaji wa NGOs na njia za ushirikiano kati ya NGOs na serikali na kati ya mashirika yasiyo ya kiserikali na wadau wengine."

Kutangazwa kwa kanuni mpya za NGOs utaratibu haukufuatwa, kama ambavyo sheria inahitaji ushauri wa Bodi. Hii inategemea ukweli kwamba hakuna Bodi ya Uratibu wa Mashirika yasiyo ya Kiserikali ambayo imeundwa. Kifungu cha 25 (1) cha Sheria ya NGO kinaanzisha Baraza la Taifa la Mashirika yasiyo ya Kiserikali (NACONGO) kama jukwaa la pamoja kwaajili ya kuratibu na kuunganisha NGOs nchini. Kwa hivyo, kushindwa kushauriana na wadau muhimu katika kutunga Kanuni hizi zinafanya kukosa uhalali wake.

1.2 Uhalali wa Kiutaratibu

Kifungu cha 38 (1) na (2) cha Sheria ya NGO kimemuwezesha Waziri kushauriana na Bodi ya Uratibu wa Mashirika yasiyo ya Kiserikali kutunga kanuni. Kanuni zinaweza kutungwa kushughulika na:

(a) aina mbalimbali za kutumiwa katika Sheria hii;

(b) ada zinazolipwa chini ya Sheria hii;

(c) muundo wa taarifa za shughuli zinazowasilishwa na Shirika la lisilo la Kiserikali; na

(d) jambo lolote linalohitajika kuelezwa chini ya Sheria hii.

Kifungu cha 38 (3) kinahitaji kwamba Kanuni zilizotungwa na Waziri zichapishwe katika gazeti la Serikali. Ni muhimu kutambua kwamba wakati wowote sheria inahitaji kwamba sheria ndogo, ikiwa ni pamoja na kanuni lazima zichapishwe katika Gazeti la Serikali, basi kanuni hizo zinapaswa kuchapishwa katika Gazeti la Serikali na zinaweza tu kutumika wakati wa kuchapishwa na si vinginevyo.[1] Kanuni za Mashirika yasiyo ya Kiserikali (Marekebisho), 2018 zinaonekana kuwa zinazingatia mahitaji haya sababu zimechapishwa tarehe 19 Oktoba 2018 kama GN. Na. 609 ya 2018.

1.3 Uharamu wa Kanuni

Ni jambo la msingi kutambua kwamba Sheria ya bunge inafanya kazi na sheria ndogo. Hii inamaanisha kuwa miongozo kuhusu jinsi vifungu fulani vya Sheria vinavyopaswa kutekelezwa vinaweza kupatikana katika kipande fulani cha sheria ndogo iliyotolewa kwa ajili hiyo. Ni kwa

[1] Kifungu cha 37(1)(a) -(b) cha Sheria ya Utafsiri wa Sheria Sura ya 1 Toleo la 2002

sababu hiyo kwamba mahakama daima imekuwa kali kupunguza upeo wa sheria ndogo kuendana na kifungu fulani katika Sheria Mama ambayo sheria hutolewa. Ambapo inaonekana kwamba sheria ndogo imepita zaidi ya yale yaliyotajwa katika Sheria Mama, mahakama haijasita kutangaza uharamu huo usio halali na usio na utaratibu.

Kanuni mpya iliyotungwa inalenga kufanya kazi kwa kuendana na Kifungu cha 32 cha sheria ya Mashirika yasiyo ya kiserikali ambayo hutoa athari kwamba, "Mashirika yasiyo ya kiserikali yaliyosajiliwa chini ya Sheria hii yatakuwa na haki ya kushiriki katika shughuli halali za kutunisha mfuko." Kutokana na utoaji ulioandaliwa, na kutoka katika msingi ambao tuliweka katika aya iliyotangulia, ilitarajiwa kwamba masharti ya GN. Na. 609 ya 2018 yatazingatia kutoa miongozo kuhusu kile kinajumuisha 'shughuli za halali za kutunisha mfuko' na utaratibu wa jinsi ya kushiriki katika shughuli hizo. Kwa kinyume chake, masharti ya Kanuni ya 12 na 13 ya GN. Na. 609 ya 2018 yamekwenda zaidi ya yale yaliyotarajiwa; yanatoa kwa masuala ambayo ni Zaidi yay ale ya kutunisha mfuko. Vifungu hivi ni haramu kwenye sheria mama na kwa hivyo inatakiwa kutupiliwa nje ya GN. Na. 609 ya 2018.

1.4 Sheria ya kimataifa

Ibara ya 22 ya Agano la Kimataifa juu ya Haki za Kiraia na Kisiasa (ICCPR), inatoa haki ya uhuru wa kujumuika na wengine. Vikwazo juu ya haki hii lazima (1) vielezwe na sheria; (2) viwe ni muhimu katika jamii ya kidemokrasia; na (3) viwe ni vya kukuza mojawapo ya maslahi haya: usalama wa taifa au usalama wa umma; utaratibu wa umma; ulinzi wa afya ya umma au maadili; au ulinzi wa haki na uhuru wa wengine. Hali hizi chache zinapaswa "kuzingatiwa; sababu tu za kushawishi na za kulazimisha zinaruhusu kuweka vikwazo juu ya haki ya uhuru wa kujumuika na wengine. "Ili kukidhi mahitaji ya ICCPR kuwa kizuizi"lazima kiagizwe na sheria, "kizuizi kinapaswa kuwa sahihi kikamilifu ili kuwezesha shirika la mtu binafsi au lisilo la kiserikali (NGO) kutathmini kama utekelezaji uliofikiriwa utakuwa ni uvunjaji wa sheria, na kuona matokeo ya uwezekano wowote wa uvunjaji huo. Vile vile, kwa kuzingatia ibara ya 10 ya Mkataba wa Afrika juu ya Haki za Binadamu na Watu (ACHPR) kulinda haki ya kujumuika na wengine, Tume ya Afrika ya Haki za Binadamu na Watu imeeleza kwamba vikwazo juu ya haki ya uhuru wa kujumuika na wengine lazima vitimize masharti yaliyopo chini ya ICCPR. Ili kukidhi mahitaji ya kizuizi kuwa "muhimu katika jamii ya kidemokrasia," kizuizi kinapaswa

kuwa sawa na mojawapo ya madhumuni ya halali yaliyotajwa hapo juu. Kizuizi ni uwiano ambapo ni njia ndogo zaidi ya kuzuia inahitajika ili kufikia lengo linalotarajiwa.

1.5 Uhalali wa Kanuni Kikatiba

Kanuni ya 12 na 13 zinalenga kulazimisha mashirika yasiyo ya kiserikali (NGOs) kutoa taarifa ambayo tunawasilisha ambayo inaathiri haki ya faragha ya NGOs kama ilivyoandikwa chini ya ibara ya 16 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya 1977. Kwa mfano, Kifungu cha 12 kinahitaji mashirika yasiyo ya kiserikali, pamoja na hayo, kufichua kwa umma vyanzo vya fedha au rasilimali zilizopatikana, matumizi ya fedha au rasilimali zilizopatikana, madhumuni ya fedha au rasilimali zilizopatikana, shughuli zinazopaswa kufanyika kutokana na fedha au rasilimali zilizopatikana , wakati kifungu cha 13 kinahitaji mashirika yasiyo ya kiserikali kuchapisha fedha za kila mwaka zilizopatikana na matumizi yake katika magazeti mbalimbali na vyombo vingine vya habari vinavyopatikana kwa urahisi na walengwa, na kusababisha mikataba au makubaliano yaliyoingiwa na wafadhili au mtu ambaye ametoa fedha ziwasilishwe kwa hazina na Msajili kabla ya siku kumi kuanzia tarehe ya kuingia mkataba huo au makubaliano ili kuthibitishwa, kutangaza kwa Msajili wa mashirika yasiyo ya kiserikali rasilimali zingine zozote zilizopatikana za kifedha au za aina nyingine na matumizi yake.

Awali ya yote, ufunuo wa habari kwa wananchi unaotafutwa chini ya Kanuni ya 12 na ufunuo kwa uchapishaji unaotafutwa katika kifungu cha 13 sio wa lazima na haukuhitajiki. Taarifa iliyo katika swali ni sehemu ya yale ambayo yanapaswa kuchukuliwa kuwa habari za kibinafsi kwa kuzingatia ukweli kwamba fedha husika sio fedha za umma lakini ni fedha zilizopatikana kutokana na mipango binafsi kati ya wafadhili na NGO. Kwa hiyo, katika mazingira, busara ingeweza kulazimisha habari hizo kuwa za kibinafsi na, kusema ni siri. Kwa hiyo inakwenda bila kusema kwamba aina hii ya kutoa taarifa inakiuka haki za NGOs za faragha kama ilivyoandikwa chini ya Ibara ya 16 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya 1977. Pili, ni jambo la kawaida kwamba mikataba ni mitakatifu na haipaswi kuingiliwa. Na ni katika Nguzo sawa kwamba sisi kuwasilisha kwamba mahitaji chini ya Kanuni ya 13 ambayo inalazimisha NGOs kufunua mikataba kati yao na wafadhili kwa Msajili na hazina ni kuingilia haki ya faragha ya NGOs ambayo ina ulinzi chini ya Ibara ya 16 ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya 1977.

Katika uchambuzi wa mwisho, ni uwasilishaji wetu kwamba masharti ya Kanuni ya 12 na 13 ya GN No. 609 ya 2018 ni juu zaidi ya matakwa ya Sheria ya NGOs na Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya 1977 na hivyo ni kinyume cha sheria na yanakinzana na Katiba ambayo ni sheria mama.

1.6 Makosa yaliyowekwa chini ya Sheria mpya na matokeo yao

Sehemu hii kwa ujumla itaangalia sheria ambayo ilianzisha makosa na uhusiano wake na makosa katika Sheria ya NGOs, kutoa maelezo mafupi ya makosa yaliyotokana na hatimaye kutoa mapendekezo ya kile kinachopaswa kuachwa kama makosa na nini kinapaswa kuwa kimeondolewa katika seti ya makosa.

Makosa chini ya Kanuni ya Mashirika yasiyo ya Kiserikali (Marekebisho), 2018 Kanuni ya 15 (2) ya GN 306/2018 inatengeneza kosa ambalo linaweza kuonyeshwa kwa pamoja kama kutokutekeleza kwa vifungu vya sehemu ya IV ya Kanuni ya NGO ya mwaka 2004. Sehemu iliyotungwa inasema kwamba NGO ambayo inapingana na kifungu cha Sehemu hii hufanya kosa.

Kusoma kwa umakini sehemu hii kunamaanisha kuwa chochote kisichofanyika au kilichoachwa na mashirika yasiyo ya kiserikali kati ya vitu vilivyoorodheshwa katika Sehemu ya IV ya Kanuni inaweza kusababisha kosa na hivyo kuvutia vikwazo vya adhabu.

Orodha ya makosa yanayoweze kufanywa na Mashirika yasiyo ya kiserikali chini ya Sehemu ya IV

Ifuatayo ni orodha ya makosa makubwa ambayo yanaweza kufanywa na mashirika yasiyo ya kiserikali chini ya Sehemu ya IV ya GN 306/2018: -

a. Makosa chini ya kanuni ya 12 yanayohusiana na kutofuatiana na mahitaji ya kufichua ndani ya muda maalum wa siku 14 za kukamilisha shughuli za kutunisha mfuko na hujumuisha makosa kama vile kushindwa kufichua: -

i. Vyanzo vya fedha zilizopatikana,

ii. Matumizi ya fedha au rasilimali zilizopatikana;

iii. Kusudi la fedha au rasilimali zilizopatikana na

iv. Shughuli zinazopaswa kufanywa kutokana na fedha au rasilimali zilizopatikana.

b. Makosa chini ya kanuni ya 13 (a) yanayohusiana na kushindwa kuchapisha kwa wanufaika wa mashirika yasiyo ya kiserikali kwa njia pana ya wahusika kupata taarifa kuhusu fedha zilizopatikana ambazo ni zaidi ya milioni 20 za kitanzania;

c. Makosa chini ya kanuni ya 13 (b) yanayohusiana na kushindwa kutafuta ndani ya siku 10 uthibitisho wa mikataba ya zaidi ya shilingi milioni 20 kutoka Hazina na Msajili

d. Makosa chini ya kanuni ya 13 (c) yanayohusiana na kushindwa kutangaza kwa Msajili kabla ya matumizi ya rasilimali nyingine zote zaidi ya shilingi milioni 20 ikiwa ni fedha au aina nyingine;

e. Makosa yanayohusiana na ukosefu wa uwazi wa fedha na uwajibikaji chini ya Kanuni ya 14 ikiwa ni pamoja na lakini sio kwa kushindwa kufungua akaunti za benki, kuwa wazi, bila kuchunguzwa, bila kuwa na kanuni za kifedha nk;

f. Makosa yanayohusiana na kushindwa kuwajibika kwa watu wanaosaidiwa na Mashirika yasiyo ya Kiserikali kupitia miundo ya serikali za mitaa zilizopo chini ya kanuni ya 15 (1) (a);

g. Makosa yanayohusiana na kudhoofisha uhuru wa nchi na haki za watu chini ya kanuni ya 15 (1) (b) na,

h. Makosa yanayohusiana na kutokuzingatia sheria za nchi chini ya kanuni ya 15 (1) (c).

Hitimisho la jumla

Kwa ujumla, ni dhahiri kwamba Kanuni mpya zilizotungwa za sheria ya mashirika yasiyo ya kiserikali (marekebisho) kanuni za mwaka, 2018 ni njia nyingine ya ufuatiliaji ambayo imewekwa kwenye NGO zinazofanya kazi Tanzania. Kanuni hizo zinakiuka haki ya faragha na ni kinyume cha sheria kwa kuwa zimetangazwa na waziri bila kushauriana na wadau husika kama sheria inavyohitaji. Kanuni zimeweka makosa mengi.

Mapendekezo

Kutokana na sababu zilizoelezwa katika mchanganuo hapo juu, inapendekeza kuwa;

• Timu ya wawakilishi kutoka katika Asasi za Kiraia inapaswa kwenda na uchambuzi huu na kujadiliana na Waziri anayehusika na kuona uwezekano wa kufanya marekebisho ambayo yatashughulikia maslahi ya wadau wote katika sekta ya AZAKi.

• Hivyo chini ya mapendekezo yaliyotolewa katika jedwali yameongezwa kwa uwasilishaji huu, vikwazo vya adhabu zilizoletwa katika kanuni ya 13 na 15 ni vya busara na vinaweza kusaidia NGOs kufanya kazi kwa ufanisi zaidi katika kutoa huduma zake kwa watu wanaowahudumia.

• Vikwazo vya adhabu na uzingatiaji wa sheria zinazoletwa na kanuni ya 12 hazieleweki na zinaonekana kuwa kinyume na sheria na vyombo vingine vya kitaifa na kimataifa na kama ilivyopendekezwa katika jedwali zinapaswa kupitiwa kwa lengo la kutoa uwazi wa nia yake na kuandika nini kinachokubalika na kisichokubalika kufanywa.

• Kwamba kutokuzingatia kanuni ya 14 haipaswi kuvutia vikwazo vya adhabu bali vitendo vya kiutawala chini ya usimamizi na udhibiti wa msajili wa NGOs.

- Kwamba Waziri au Katibu Mkuu anapaswa kusimamisha utekelezaji wa kanuni hizi kwa siku chache kutoa nafasi ya mapitio na mashauriano.

KIAMBATANISHO 1

MAPENDEKEZO YA WADAU KWA AJILI YA KUBORESHA KANUNI

NA	**Kifungu**	**Changamoto**	**Marekebisho yanayopendekezwa**
1.	Kanuni ya 12 Kwa mujibu wa kifungu cha 32 cha sheria ya mashirika yasiyo ya kiserikali, Mashirika yasiyo ya kiserikali	Waziri alifanya kazi zaidi ya mamlaka yake chini ya kifungu cha 32. Anapaswa	• Kanuni hii inapaswa kusomeka; Kwa mujibu wa kifungu cha 32 cha Sheria ya

	yatatakiwa kuweka wazi kwa Umma, Msajili, Baraza, Bodi na wadau ndani ya siku kumi na nne tangu tarehe ya kukamilika kwa shughuli za kukusanya fedha: (a) Vyanzo vya mfuko au rasilimali zilizopatikana; (b) Matumizi ya mfuko au rasilimali zilizopatikana; (c) Kusudi la mfuko au rasilimali zilizopatikana; (d) Shughuli zitakazofanywa kutokana na mfuko au rasilimali	kuwa na ufafanuzi wa njia za kisheria na kukubalika ambazo mtu anaweza kutumia kwa kutunisha mfuko badala ya kutaja matokeo ya kutunisha mfuko.	Mashirika yasiyo ya Kiserikali, zifuatazo zitakuwa shughuli za kisheria na zinazokukubalika; • zifuatazo zitakuwa shughuli zisizokubalika za kutunisha mfuko; • Kanuni zinapaswa kutoa miongozo kuhusu kile kinachokubalika na kisichokubaliwa na kisheria.
	Kanuni ya 13 Bila kuathiri kanuni ya 12, Mashirika yasiyo ya kiserikali yaliyopata fedha zaidi ya shillings milioni ishirini; (a) Wajibu wa kuchapisha mara mbili kwa mwaka fedha yalizopokea na matumizi yake katika magazeti yaliyogawanyika na vyombo vingine vya habari vinavyoweza kupatikana kwa urahisi kwa walengwa. (b)Kuwasilisha mkataba au makubaliano yaliyoingiwa na wafadhili au mtu anayetoa fedha hizo kwenye hazina na Msajili kabla ya siku kumi tangu tarehe ya kuingia mkataba huo au	• Waziri hakuwa na mamlaka ya kufanya hivyo. Kwa hivyo ni kinyume na katiba. • Pia haipo wazi ni Msajili yupi anaye maanishwa chini ya Kanuni na hivyo kuwa vigumu kuzingatia.	• Hakuna haja ya kuchapisha taarifa kwa umma isipokuwa kuna amri ya mahakama ili kufanya hivyo. Hata hivyo taarifa hii inapaswa kubaki kwa utayari wa ukaguzi. • Taarifa haipaswi kuchapishwa kwa wanufaika ambao wapo nje ya eneo la kazi la NGO.

	makubaliano ili kuthibitishwa na; (c)Kutangaza kwa Msajili wa Mashirika yasiyo ya Kiserikali rasilimali zozote zile zilizopatikana ama kwa fedha au kwa aina nyingine kabla ya matumizi yake.		• Haileti mantiki kuwasilisha mikataba ambayo tayari imesainiwa kwa Msajili ili kuidhinishwa. • Pia inavunja kanuni ya usiri wa mkataba.
	Kanuni ya 14 Kila NGO italazimika; (a) Kuendeleza na kuzingatia sheria kwa uwazi, zilizoelezwa na zilizoandikwa za kifedha zinazozingatia kanuni na usimamizi imara wa kifedha. (b) Kujitahidi kupunguza rasilimali zinazotumiwa kuelekea kutunisha mfuko na gharama za uendeshaji kwa ngazi nzuri au viwango. (c) Kuendeleza mipango inayozingatia kuimarisha taasisi na uendelevu. (d) Kwa madhumuni ya uendelevu, kufanya shughuli za uendelezaji wa rasilimali za fedha. (e) Kusimamia rasilimali kwa njia ya busara na hutoa thamani ya fedha, ikiwa ni pamoja na kuajiri au kuwashirikisha wafanyakazi wenye uwezo (f) Hakikisha shughuli zote za kifedha ni za wazi na zimeandikwa kikamilifu		• Tunaunga mkono kikamilifu kuanzishwa kwa masharti haya ya sheria. Hata hivyo; • Tunapendekeza kuongezea mahitaji ya mashirika ya kimataifa kuwa tayari kutoa msaada kwa NGOs za kitaifa kupitia ushirikiano tofauti. • Pia tunapendekeza kuwa asilimia 60 ya shughuli hizo zifanywe na NGOs za kitaifa na si NGOs za kimataifa.

	na nyaraka hizi zinahifadhiwa kwa miaka kadhaa; (g) Hakikisha matumizi yote ya msingi yanaidhinishwa katika mchakato unaohusisha kuchunguza na afisa zaidi ya moja, na ambapo Afisa Mkuu Mtendaji hana mamlaka isiyo na ukomo. (h) Kuhakikishia ununuzi unafanywa kwa namna ambayo hutoa gharama angalau nafuu, inayozuia ustawi wa rushwa na ya wazi, iliyoandikwa na vinginevyo inafanana na kanuni nzuri za manunuzi. (i) Kuhifadhi rekodi ya mara kwa mara ya akaunti kulingana na utendaji bora wa uhasibu; (j) Kudumisha na kusimamia akaunti ya benki (k) Kuendeleza na kuzingatia sera za wazi kuhusu malipo kwa wafanyakazi, wanaojitolea, ili kuepuka migogoro ya maslahi na motisha ya kupotosha vipaumbele vya shirika (l) Kuandaa taarifa za kina na sahihi za kifedha kwa mujibu wa utendaji mzuri wa uhasibu; (m) Hakikisha kuwa taarifa zake za kifedha zimekaguliwa kwa kujitegemea na wakaguzi wenye uwezo na waliosajiliwa; na		

	(n) Kutokuvumilia rushwa, utakatishaji fedha na aina nyingine ya matumizi mabaya ya fedha na kuchukua hatua madhubuti kuziwajibisha taasisi au watu wanaohusika.		
	Kanuni ya 15 (1) Kila NGO itapaswa; (a) Kuwajibika, kwa watu inaowatumikia kupitia miundo ya serikali za mitaa zilizopo (b) Kutokuingia katika mikataba ambayo inalenga kudhoofisha uhuru wa nchi na haki za watu; na; (c) Kufanya kazi kulingana na sheria za nchi (2) NGO yoyote ambayo inakiuka masharti ya sehemu hii inafanya kosa.		• Mashirika yasiyo ya kiserikali yanapaswa kuwajibika, kwa watu inaowahudumia na kuanzisha uhusiano wa utendaji kazi na serikali za mitaa kulingana na hali/aina ya shughuli.
			Kanuni hizi ni tata juu ya nini kinachoashiria udhoofishaji wa uhuru wa nchi. kutaja baadhi ya haya ingeweza kuleta maana; • Kwa hiyo tunapendekeza kwamba Kanuni ya 15 (1) (B) isomeke

			kama ifuatavyo; Zifuatazo zitazingatiwa kuwa mikataba ambayo inadhoofisha uhuru wa nchi na haki za watu. Mfano. Usalama wa nchi, kinyume na maslahi ya umma nk.